

ŪKININKŲ SITUACIJA: TAURAGĖS IR PLUNGĖS RAJONŲ ATVEJŲ ANALIZĖ

Valentina Ratkevičienė, Juozas Bagdanavičius

Vilniaus pedagoginis universitetas

Anotacija

Lietuva nuo seno žinoma pasaulyje kaip žemės ūkio šalis, turinti ilgametės žemdirbystės tradicijas. Tačiau šiuo metu žemdirbystė yra viena problematiškiausių ūkio šakų mūsų šalyje. Be socialinių problemų, tokių kaip nedarbas, migracija, išsilavinimo ir kvalifikacijos stoka, egzistuoja nemažai kitų reiškinių, stabdančių kaimiškųjų regionų konkurencingumą ir efektyvaus žemės ūkio formavimąsi. Tai labiausiai sąlygoja netinkama žemės valdų struktūra, vyraujantys smulkūs, neefektyvūs ir neracionaliai suformuoti ūkiai, nepritaikyta žemės ūkiui infrastruktūra, nepakankamas apsirūpinimas šiuolaikine žemės ūkio technika.

Šiuo metu ūkininkai ir kiti kaimo žmonės, kam žemė vis dar yra pragyvenimo šaltinis, išgyvena pokyčius, kuriems įtakos turi ekonominė krizė. Visais laikais ūkininkų gyvenimo ir veiklos sąlygos nebuvo itin geros, tačiau ypač jos pasikeitė pastaraisiais metais Lietuvai tapus Europos Sąjungos (ES) nare, o visos susikaupusios problemos išryškėjo per sunkmetį.

Pagrindiniai žodžiai: pusiau natūrinis ūkis, verslinis ūkis, struktūriniai fondai, ekologinis ūkininkavimas, žemės konsolidacija, kaimo turizmas.

Ivadas

Baigiasi devynioliktieji privataus ūkininkavimo metai, jei ūkininkų klasės atsikūrimo pradžia laikyti 1991 m., kai buvo priimtas Žemės reformos įstatymas. Šiame straipsnyje siekiama atsakyti į šiuos klausimus: kokiais bruožais būtų galima apibūdinti šią situaciją ir kokios jų ekonominės plėtos galimybės? Remiantis ilgamečiais stebėjimais, statistinių duomenų analize ir sociologiniais tyrimais, kurie buvo atlikti Tauragės rajono Skaudvilės seniūnijoje ir Plungės rajono Platelių seniūnijoje 2006–2008 m., dalyvaujant „Vermės“ leidyklos surengtose ekspedicijose.

Tyrimo tikslas – apibendrinti ūkininkų ūkių agrarinės ir alternatyvios veiklos rezultatų tyrimus, nagrinėjant esamą padėtį ir išryškinant pagrindines problemas, taip pat pateikiant kai kurių problemų sprendimus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Surinkti informaciją apie dabartinę ūkininkavimo situaciją, ją įvertinti ir atskleisti ūkių veiklos problemas.
2. Apžvelgti kaimo turizmo verslo ypatumus, šiuo verslu užsiimančių ūkininkų patirtį.
3. Pateikti išvadas ir rekomendacijas siekiant pagerinti šiuolaikinio Lietuvos kaimo situaciją.

Darbo hipotezė. Efektyviai ūkininkauti Lietuvoje šiuo metu yra gana sunku, nes tam trukdo nepalanki žemės ūkio produktų supirkimo kainų sistema, sąlygojanti apyvartinių lėšų stoką ir aukšti produkcijos kokybės reikalavimai vidaus ir užsienio rinkose. Padėtis pagerėtų atvėrus naujas galimybes ūkininkams realizuoti savo produkciją be tarpininkų arba per pačių žemdirbių valdomus kooperatyvus, taip pat papildant profesinę jų kompetenciją žiniomis apie naujausias efektyvias žemdirbystės ir gyvulininkystės technologijas bei ugdant verslumo gebėjimus.

Tyrimų metodai: naujausios mokslinės literatūros analizė, sociologinė ūkininkų apklausa, loginė abstrakcija, statistinių duomenų analizė.

Ūkininkų situacijos pokyčiai

Kaimo plėtra vyksta sėkmingai, jei jos ekonomika nuolat stiprėja augant darbo našumui ir mažėjant gamybinės veiklos sąlygoms. Beveik 60 proc. 27 ES valstybių narių gyventojų gyvena kaimo vietovėse užimančiose 90 proc. ES teritorijos, kurios daugiau nei pusė naudojama ūkininkavimui. Ūkininkavimas nėra vienintelis ar dominuojantis sektorius Lietuvos ekonomikoje. Nors ūkininkų vaidmuo regionuose keičiasi, tačiau jie išlieka svarbūs maisto produktų ir žaliavos jiems gamintojai. Pastaruoju metu, aštrėjant energetinėms problemoms, svarbesnis vaidmuo tenka ūkininkams aprūpinant vis didesnę valstybės ūkio dalį atsinaujinančiais energijos šaltiniais: tiekiant biokurą katilinėms, žaliavą etanolio gamybai ir pan. Sunkmečio sąlygomis žemės ūkis gana tvirtai išlaikė turėtas pozicijas šalies eksporto struktūroje.

Ūkininkų vizija tai pat keičiasi: ateities ūkininkai – tai erdvės, skirtos rekreacijai, kūrėjai ir kultūros paveldo sergėtojai. Kaimo turizmo plėtra vyksta lyg dvejuose lygmenyse – lokaliame ir globaliame.

Ji išryškina, ką šiuo verslu užsiimantieji ir kiti vietiniai gyventojai galėtų nuveikti, remdamiesi esamais ištekliais, atsižvelgdami į rinkos diktuojamas sąlygas ir taisykles, kurių laikantis galima gauti papildomų pajamų ir tobulinti savo kompetencijas. Būtent dėl šių priežasčių reikia suprasti šiuolaikinę kaimo plėtros politikos sistemą, kuri apima vadinamąjį kaimo turizmą. Subalansuotumas siejamas su visomis keturiais kaimo plėtros lygmenimis: žmonėmis, ekonomika, aplinka ir institucijomis.

Apklausa, atlikta Tauragės rajono Skaudvilės seniūnijoje, atskleidė, kad gana daug ūkininkų savo veiklą pradėjo 1989–1990 m. dar pagal Valstiečių ūkio įstatymą. Nemažai jų ėmė ūkininkauti Lietuvai atgavus nepriklausomybę. Tokių, kurie ūkininkauja jau 16–19 m., buvo apytiksliai 58 proc. Vėliausiai pradėjusieji ėmė ūkininkauti 2004 m., Lietuvai tapus ES nare. Pastarieji sudaro apie 7 proc. ūkininkų.

Viena kliūčių kurtis stipriems ūkiams Lietuvoje – nedideli ūkių plotai. Analogiška padėtis ir Skaudvilės seniūnijoje. Tirtuose ūkiuose nuosavos žemės plotai nedideli: net 61 proc. ūkių dydis – iki 10 ha. Iman tiems paskolas ir perkantiems žemės ūkio techniką ir aktyviai ūkininkaujantiems toks ūkio dydis yra per mažas: nepakankamai panaudojama technika, didesnė produkcijos savikaina ir gerokai mažesnės galimybės konkuruoti su stambesniais rinkos dalyviais. Todėl ši problema iš dalies sprendžiama nuomojant žemės ūkio paskirties žemę ar įsigyjant ją iš kitų privačių savininkų. Minėtoje seniūnijoje papildomai prie turimos nuosavos žemės beveik pusė (48 proc.) ūkininkų žemę nuomoja. Tačiau ne visuomet pavyksta suformuoti racionalias žemėvaldas ir užtikrinti racionalaus ūkininkavimo sąlygas. Pastebimas chaotiškas žemės valdų susiskaidymas, gana dažnai ūkio savininkas arba nuomininkas žemę dirba keliuose mažuose ir nutolusiuose nuo gyvenamosios vietovės sklypuose. Tačiau tai labai nepatogu ir neefektyvu, nes ūkininkams dažnai tenka važiuoti dešimtis kilometrų, kad galėtų įdirbti išsimėčiusius žemės plotus, todėl daugeliui žemės ūkio veikla gali būti tik minimalaus pragyvenimo šaltinis. Taigi konkuruoti tokiomis sąlygomis – labai sudėtinga (Dapkus, 2008).

Ūkininkas A. R., gyvenantis Skaudvilės seniūnijoje, dėl smulkių ūkių išsako tokią nuomonę: „Kuo smulkesnis ūkis, tuo sunkiau iš jo pragyventi. 2–3 ha turintys žemės savininkai tikrai sunkiai gyvena. Pinigų jie neturi, technikos neturi. Žemės ūkis – labai „reiklus“ pinigams. Praktiškai taip ir bus, tik tai stambieji ūkiai gyvuos. <...> Tiems smulkiems išlikti neįmanoma. Mano nuomone, nebeliko kam dirbti kaimė. Jaunimas išvažiavo į užsienį, nežinau, kas bus po 10 metų. Jei jis nesugrįš iš Airijos, Ispanijos ir kitų šalių, tai kaimas bus visiškai tuščias.“

Ūkininkas J. K. taip apibūdina dabartinę ūkininkavimo situaciją: „Kurie ne vienkiemiuose gyvena,

tiems ūkininkauti sunku. Žemė yra toli. Vienas plotas – už 2 km, kitas – už 2,5. Žmonės ašaras braukė, kai melioratoriai anuomet ardė tuos vienkiemius. Tie dabar laimingi, kurie juose pasiliko, nes jiems nereikia iš naujo kurtis. Aišku, nereikėjo ardyti ir tų kolūkinųjų fermų“.

Dauguma Lietuvos žemės ūkio valdų yra iš tikrųjų smulkios. Tokią padėtį visų pirma lėmė tai, kad nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje, atkuriant nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamą turta, daugiausia dėmesio buvo skiriama žemės grąžinimui, o ne konkurencingų ūkių suformavimui. Vidutinis ūkininko ūkio dydis 2008 m. buvo 11,8 ha, t. y. mažesnis nei buvo prieškarinėje Lietuvoje – 12,4 ha. Be to, iš esmės skiriasi ūkininkavimo sąlygos prieškarėje ir dabar, kai yra galimybė naudoti greitaeigę našią techniką ir modernias technologijas. Todėl šiandien ūkininkas turi gerokai didesnes galimybes darbuotis gerokai didesniame plote nei prieškario ūkininkas, kuris naudojo tik arkliniu inventoriumi.

Žemės ūkio ministras Starkevičius straipsnyje „Smulkieji ūkininkai turi galimybę pasinaudoti Europos Sąjungos parama“ atkreipė dėmesį, kad Vyriausybės programoje numatyta parama smulkiesiems ūkininkams, o pastaruoju metu net ruošiamas šios paramos priemonių įgyvendinimo planas. Lietuvos kaimo plėtros (KPP) 2007–2013 m. programoje numatyta net keletas priemonių, pagal kurias paramos gali kreiptis ir smulkieji ūkininkai. KPP I krypties „Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas“ investicinės priemonės, skirtos pusiau natūrinių ūkių restruktūrizavimui, pagrindinė nuostata – remti smulkiųjų žemės ūkio valdų savininkus teikiant finansinę paramą ūkio subjektams, siekiantiems ekonominio gyvybingumo, didesnio našumo ir didesnių pajamų. Jis teigia: „Būtina skatinti smulkiuosius ūkininkus plėtoti savo veiklą, sudaryti palankias galimybes kurti nedidelius maisto produktų gamybos cechus ūkiuose, prekiauti savo gamybos produktais mažose parduotuvėse, steigti naujus turgelius, kuriuose būtų tik prekiaujama lietuviškais maisto produktais, įrengti tinkamas prekybos vietas dabar Lietuvoje gyvuojančiuose turguose“ (Smulkieji ūkininkai turi..., 2009, 18–19).

Tyrimai rodo, kad šie pasiūlymai tikrai yra priimtini, tačiau greičiau kaip papildoma priemonė, kuria galima pasinaudoti sunkmečiu, norint greičiau realizuoti išaugintą produkciją arba apsieiti be tarpininkų. Kita vertus, kyla ir tam tikrų abejonių, kaip ūkininkai pajėgs imtis tokios papildomos veiklos, nes jų pagrindinė funkcija – užsiimti gamyba, o ne pačiam stovėti turguje ar prekybos centre už prekystalio. Prekybinę veiklą, kuri leistų išvengti perdirbėjų diktato ir aktyviau dalyvauti nustatant pagrįstas produkcijos kainas, ūkininkams plėtoti padėtų kooperacija. Ūkininkai, su-

sijungę į kooperatyvą, galėtų steigti savo parduotuves arba samdyti pardavėjus, kurie realizuotų jų produkciją. Kooperatyvų vadovai galėtų svariau derėtis su perdirbėjais ir patys ieškoti naujų ne tik vidaus, bet ir užsienio rinkų.

Smulkiuose Lietuvos ūkininkų ūkiuose vyrauja mišri gamyba, pagrindinės pajamos gaunamos pardavus pieną ir mėsos produktus. Tačiau juose daugiausia produkcijos gaminama savo pačių reikmėms ir tik likusi dalis parduodama. Kadangi žemės valdos – nedidelės, o gamybos mastai – maži, todėl gautų pajamų neretai neužtenka ne tik ūkininkavimo veiklai tobulinti, bet ir net šeimai išlaikyti. Jauni žmonės nerodo didelio noro ūkininkauti, o senyvo amžiaus ūkininkai sunkiau prisitaiko prie didėjančios konkurencijos ES rinkose.

Optimalus ūkio dydis nėra vienodas visose ES valstybėse. Labai maži ūkiai yra Graikijoje, Italijoje, Portugalijoje, tačiau šių kraštų agrarinis sektorius pasižymi labai savita specifika. Smulkūs ūkiai, kurių Vakarų Europoje yra nemažai, stengiasi kooperuotis ir patys rūpinasi išaugintos produkcijos perdirbimu bei pardavimu, stengdamiesi išlikti. Vidutinis ūkio dydis 27-ose ES valstybėse yra 11,5 ha, t. y. net šiek tiek mažesnis nei Lietuvoje. 5 proc. ES ūkių yra didesni nei 50 ha. ES mastu – tai dideli ūkiai, nors jie yra daug mažesni už Australijos, JAV, Rusijos ar Argentinos ūkius.

Skirtingą ūkių dydį lemia patys įvairiausi veiksniai: klimatas, ankstesnė kaimo plėtros politika, žemės valdų įstatymai ir t. t. ES nėra taikomas korporacinis ūkininkavimas, čia vyrauja šeimų ūkio tipas. JAV, priešingai, dominuoja korporacinis ūkininkavimo modelis, t. y. toks ūkininkavimas, kai ūkį (t. y. žemę, pastatus, įrenginius, gyvulius ir t. t.) valdo komercinė įmonė, kuri samdo darbuotojus jį tvarkyti. Šeimos ūkininkavimu vadinamas tokios rūšies ūkininkavimas, kai visi ar keletas šeimos narių patys dirba ūkyje. Tai svarbi europinio kaimo gyvenimo dalis.

Pagrindinės priežastys, verčiančios didinti ūkio valdomą žemės plotą, skirstomos į kelias rūšis: gamtinės-techninės (joms priskirtinas pastatų ir technikos kaštų mažėjimas), psichologinės-socialinės (privalumas – specializacijos ir papildomo darbuotojų lavinimo galimybės, glaudūs socialiniai kontaktai ir darbuotojų tarpusavio kontrolė) ir politinės (koordinacijos problemos ir mažesnis lankstumas prisitaikant prie kintančių ekonominių sąlygų). Lietuvoje nustatyti optimalų ūkio dydį sunku, nes nėra sukaupta patikimos informacijos apie veiklos rezultatus. Šio uždavinio sprendimą apsunkina nestabili situacija rinkoje ir kai kurie kiti veiksniai. Prognozuojama, kad racionalaus ūkio dydis Lietuvoje formosis dar kelerius ar net keliolika metų.

Pagal veiklos kryptis ūkiai klasifikuojami atsižvelgiant į tai, kuri ūkio šaka labiausiai dominuoja. Tyri-

nėti Skaudvilės seniūnijos ūkiai nepasižymėjo kuria nors vyraujančia veikla, tačiau jų pelningumui nemažos įtakos turi laikomas gyvulių skaičius. Daugiau nei penktadalyje (21 proc.) tirtų ūkių itin plėtojama gyvulininkystė, tiksliau – pieno gamyba. Be to, statomos modernios arba rekonstruojamos fermos gyvuliams laikyti. Šie ūkiai pelningi, gaunantys nemažas pajamas, tačiau visos santaupos investuojamos į ūkių modernizavimą. Kai šios investicijos atsipirks, ūkiai padės gana efektyviai funkcionuoti.

Ūkininko tikslas – siekti maksimalaus pelno ir ūkio vertės. Tačiau kai kuriems ūkiams šis tikslas gali būti nepagrindinis ir nesvarbiausias. Ūkininkauti žmonės gali norėdami išlaikyti tradicijas, jiems patinka toks gyvenimo būdas ar nenorėdami atiduoti žemės į svetimas rankas. Taigi neversliniai ūkiai, jų savininkai turi dažniausia kitus darbus, su žemės ūkiu nesusijusį verslą. Šiuo atveju tyrinėjamų ūkių analizė parodė, kad tik dalis ūkių Skaudvilės seniūnijoje užsiima versline veikla (52 proc.). Taigi galima teigti, kad likusi dalis ūkių (apie 47 proc.) nesiekia didesnių pajamų ir pelno, t. y. jie neversliniai. Tokie ūkiai, užauginę ar pagaminę produkcijos daugiau nei jos sunaudoja šeima, dalį jos parduoda, gaudami pinigines pajamas. Tokie ūkininkai nesiekia didinti gamybos apimčių ir parduoti kuo daugiau gaminamos produkcijos.

Ūkių pelningumas priklauso nuo daugelio veiksnių: gamtinių sąlygų, pasirinktos ūkio specializacijos, ūkio dydžio, žemės ūkio produkcijos rinkos kainų, turimo gamybinio kapitalo, darbo organizavimo ir kt. Skirtingai nei kitose Europos šalyse, Lietuvos ūkininkai, kurių dauguma valdo nedidelius žemės plotus, yra labiausiai ekonomiškai pažeidžiami dėl nenuoseklios valstybės politikos ir labai svyruojančių kainų rinkoje. Ūkininkai priversti parduoti produkciją labai žemomis kainomis, kartais mažesnėmis už savikainą, todėl kai kuriems jų ir kyla reali bankroto grėsmė (Ratkevičienė, 2008).

Ūkininkai dažniausia dirba pavieniui, stokodami kolektyviškumo, taip pat nepopuliari ir neretai visai jiems nesuprantama kooperacija. Pavyzdžiui, ūkininkas R. L. kooperacijos klausimą svarsto, jį apibūdinamas taip: „Kooperatyve, kaip aš manau, turi sutapti 4–5 žmonių nuomonė. Deja, taip nėra. Neverta prasi-dėti, nėra tokio būtinumo. Vieni kitiems pasidedame, patalkininkaujame ir gana“. Aptardami dabartines ūkininkavimo problemas, nemažai ūkininkų pagrindine problema laiko darbo jėgos trūkumą: kaime nebėliko žmonių, kuriuos būtų galima pasamdyti, ypač skubiausių darbų sezono metu. Darbo jėgos trūkumą jaučia didesni ūkiai, nes juose atitinkamai daugiau atliekama ūkio darbų. Ūkininkus D. ir S. V. jaudina tokios pagrindinės problemos: per mažos supirkimo, neaiškus smulkių ūkininkų likimas, jų vietovėje nėra nei kredito uni-jų, nei kooperatyvų. Tokia situacija susidarė todėl, kad smulkūs ūkiai jaučiasi užmiršti. Jie

mano, kad nieko gero nebus ir sujungus žemes į kooperatyvus ar pan. Jų nuomone, valdžia turi žiūrėti į ūkininką kaip į žmogų, o ne kaip į robotą. Valstybės turėtų paremti žmones: „Dabar žmogus reikalingas tik balsuoti atėjus rinkimams. Kai atsirado galimybė pasitraukti ūkininkams iš gamybos, tai daug kas pasitraukė sulaukę nustatyto amžiaus. Taip žmonės dar labiau sukiršinami: esą, jus – laimingieji, nes galėjote atsakyti ūkininkavimo ir gauti išmokas.“

Atliktos apklausos duomenys rodo, kad sunkumus, su kuriais teko susidurti ūkininkams, sąlygoja labai nepalanki tiek produkcijos, tiek ūkio reikmėms išigyti prekių kainų dinamika. Ūkininkus ir toliau labiausiai jaudina žemos žemės ūkio produkcijos supirkimo kainos, kurios pastaruoju metu dar labiau mažinamos. Kita svarbi problema – pagamintos žemės ūkio produkcijos realizavimas. Daugelis ūkininkų pasisako, kad „produkcijos kaina nekylo, o didėja tik degalų ir trąšų kainos. Nepakanka gauti paramą iš valstybės ar Europos fondų, kasdien tenka galvoti apie produkcijos realizavimą, tikėtis savalaikio atsiskaitymo iš supirkėjų.“

Apibendrinus tyrimų duomenis, galima konstatuoti, kad Lietuvos kaime yra daug neišspręstų problemų: Vyriausybės politikos pokyčiai ir netikėti, neretai sunkiai paaiškinami jos sprendimai, nestabilios kainos, nepakankamos pajamos, nedarbas, pasenusi technika. Be to, lėšų trūkumas riboja galimybę išgyti ir diegti modernias technologijas, taip pat nepakankamas žemdirbių profesinis pasirengimas, bloga infrastruktūros būklė ir kt. Daugelio ūkininkų ūkiai yra per maži, kad galėtų tapti pajėgiais prekybiniais ūkiais ir taptų konkurencingais (Ratkevičienė, 2008).

Per tyrimą pastebėta, kad ūkininkams tenka konkuruoti nelygiomis sąlygomis, ne visi gauna paramą. Parama daugiausia nukreipta stambiems ūkiams stiprinti. Stambiems ūkiams per 18 m. laikotarpį teko daugiausia struktūrinių fondų, tokių kaip SAPARD ir BPD paramos. Iš smulkiųjų ūkininkų paramą gavo tik apie tūkstantis šeimų, nors valstybėje įregistruota daugiau nei 90 tūkst. ūkių. Ilgą laiką nebuvo sudarytos sąlygos plėtoti smulkiąjam verslui, atsirasti šeimoms ūkiams ir kurtis tradicijoms. Kaip minėta, nuo 2008 m. smulkieji ūkininkai jau gali pasinaudoti ES parama. Per visą 2007–2013 m. programinį laikotarpį šiai priemonei skirti 103 mln. Lt. Tačiau smulkieji ūkininkai, net ir gaudami paramą, prie rinkos reikalavimų galės prisitaikyti tik per keletą ar net keliolika metų. Kaip numatyta Kaimo plėtros programoje, 2007–2013 m. Lietuvoje pagal pusiau natūrinės valdos dydį bus remiamos valdos, patenkančios į 2–3,99 EDV intervalą. Per 7 m. programinį laikotarpį turėtų būti paremta apie 3650 pusiau natūrinių valdų (Smulkieji ūkininkai turi..., 2009, 18–19).

Analizuojant, kokia parama žemdirbiams teikiama JAV, matyti, kad žemės ūkio rėmimo programos

šioje šalyje skirstomos į 4 grupes: kainų palaikymo, derliaus ribojimų, tiesioginių mokėjimų ir importo kvotų. Kainų palaikymo programa nustato minimalią kainą, už kurią produkcija turi būti parduodama. Tuos produktus, kurių nenuperka vartotojai, superka valstybė biudžeto lėšomis, tą produkciją saugo ir naudoja vidaus rinkai reguliuoti ir eksportui. Derliaus ribojimų programa siekiama padidinti produkcijos kainas, mažinant gamybą. Už atitinkamą augalų plotų sumažinimą valstybė ūkininkams moka kompensaciją. Tiesioginiai mokėjimai – tai kainų subsidijos, žemės ūkio produkcijos kainų skirtumo padengimas tais atvejais, kai rinkos kaina nukrenta žemiau už valstybės nustatytą minimaliąją kainą. Importo kvotos riboja užsienio prekių kiekį, kurį leidžiama įvežti į šalį.

Vyriausybės parama ūkininkams JAV yra nuolatinių ginčų objektas. Žemės ūkio politikos kritikai remiasi tokiais argumentais: pirma, subsidijomis daugiausia pasinaudoja didelės žemės ūkio bendrovės ir stambūs žemvaldžiai, o šeimų ūkiams jų tenka mažai. Antra, perprodukcija, kurią skatina tokia politika, nepagrįstai daug kainuoja ir Vyriausybei, ir mokesčių mokėtojui, kurio sąskaita produkcija perkama ir saugoma. Žemės ūkio rėmimo šalininkai atsako klausdami oponentų, kas atsitiktų, jei užsienio konkurentai išstumtų šalies ūkininkus iš rinkų, o maisto produktai būtų tiekiami iš užsienio nutrūktų. Ar yra tokia valstybė, kuri neturėtų dirbamos žemės? Subsidijos žemės ūkiui tesudaro apie 2 proc. visų Vyriausybės išlaidų.

Lietuvos žemės ūkio ministerijoje 2007 m. gegužės 11 d. lankėsi JAV Teksaso (Texas) valstijos Ūkininkų sąjungos valdybos narių delegacija ir domėjosi Lietuvos, kaip naujos ES narės, ūkininkų patirtimi, problemomis ir prisitaikymu prie besikeičiančios ES Žemės ūkio politikos. Jie teiravosi, kaip vertinama ES parama, kokią įtaką ji daro šalies žemės ūkio sektoriui, kurių sričių žemdirbiai pajėgūs būtų išsilaikyti rinkoje be paramos. Svečiai iš JAV pripažino, kad jų produkcijos savikaina yra didelė, o supirkimo kainos – mažos, todėl be valstybės subsidijų, kurios yra skirtingos, priklausomai nuo auginamų augalų ir atskirų valstijų pasirinktos taktikos, jie nepajėgtų išsiversiti. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys, kad Ūkininkų sąjunga apima visas JAV valstijas, turi sukaupusi didelę patirtį, gyvuoja nuo 1919 m. Ūkininkų sąjungos valdybos prezidentas Kenetas Dirškė (Kennet Dirshke) pripažino, kad jaunimą vis sunkiau sudominti žemės ūkio veikla. Jis taip pat akcentavo, kad kurdami savo politiką, amerikiečiai atsižvelgia į globalius pokyčius, į Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) reikalavimus, tačiau labai aktyviai gina ir savo žemdirbių interesus, tikėdamiesi, kad organizacijos pasiekimai pravers ir jų palikuonims (<http://www.zum.lt>).

Būtina ūkininkų ūkių gyvavimo sąlyga – jų techninis apsirūpinimas. Skaudvilės seniūnijos ūkininkų

apsirūpinimas technika nėra pakankamas. Mažiau žemės turintys ūkininkai neturi traktorių arba kai kurie turi tik po vieną. Stambesniuose ūkiuose yra kitokia situacija. Pagrindinė problema ta, kad naują techniką įsigyti yra labai brangu, o sena jau susidėvėjusi, todėl jos remontui reikia daug lėšų. Neturint savos technikos, ūkininkams ją reikia samdyti, o tai lemia papildomas ūkininkavimo išlaidas ir prarandama daug laiko. Ūkininkai pasisako už tai, kad būtų kuo daugiau technikos ir kad ja būtų galima atlikti visus darbus, nes, kaip minėta, kaime nėra žmonių, kuriuos būtų galima pasisamdyti.

Kadangi kaime daugiau nei mieste gyvena senyvo amžiaus gyventojų, o jaunimas, baigęs mokslus, lieka dirbti miestuose, ES teikia paramą jauniems ūkininkams, siekdama atjauninti kaimą. ES lėšomis skatina, už tai skirdama kompensacijas vyresniems ūkininkams atsisakyti prekinės žemės ūkio gamybos arba išeiti į ankstyvą (nuo 55 m.) pensiją, perduodant ūkį paveldėtojiui. Parama pagal KPP programos 2007–2013 m. priemonę „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ skiriama už tai, kad ūkininkas nutraukia prekinę žemės ūkio veiklą, o visas žemės ūkio naudmenas ir gyvulius perleidžia patikimam jaunesniam perėmėjui.

Tyrimai patvirtino, kad jaunus žmones mažai domina žemės ūkio veikla. Tokia situacija yra ne tik Lietuvoje, bet ir visoje ES ir net JAV. Lietuvos Registrų centre 2009 m. sausio 1 d. užregistruoti 19 068 ūkininkai, kurių amžius – iki 40 m. Jie apytiksliai sudaro tik 17,6 proc. visų ūkininkų ūkių Lietuvoje (žr.: <http://www.vic.lt>). Tyrinėjant pastebėta, kad jaunimo kuriami ūkiai yra stambesni, pelningesni, jiems būdingas siekis diegti naujoves, labiau rizikuoti. Jie geriau susipažinę su vakarietišku ūkio valdymu ir tvarkymu, o kai kurie jų netgi stažavosi užsienyje ir įgijo vertingos patirties. Skaudvilės seniūnijoje paklausus ūkininko J. K. „Ar jaunimo, kuris galėtų ūkininkauti, čia galima rasti?“, gautas toks atsakymas: „Jei yra vienas kitas, tai gaila į tą jaunimą ir žiūrėti. Yra kiek daugiau mokyklinio amžiaus. Trupučiuką gudresni ir gabesni išvažiuoja iš tos Lietuvėlės ir nebenori sugrįžti. Praktiškai jaunimo nėra. O jei ir būtų jo, tai jis nesuinteresuotas dirbti. Jie greitesnio verslo nori: iš karto parduoti ir gauti pelną.“

Lietuviškojo ūkininkavimo perspektyvos

Ūkininkavimo perspektyvas galima sieti su noru ir galimybėmis tęsti toliau pradėtą darbą. Analizuojant ūkininkų veiklą, svarbu žinoti ne tik dabartinę jų būklę, požiūrį į ūkininkavimo sąlygas, bet ir tai, kaip jie įsivaizduoja ūkininkavimo perspektyvas, kokie jų artimiausi planai. Išanalizavus ūkininkavimo perspektyvas, nustatytos tokios tendencijos: apie tai, kad norėtų mesti ūkininkavimą, bet neturi galimybės keisti gyvenimo sąlygų, nurodė 68 proc. ūkininkų, o

nusprendė atsisakyti šios veiklos apie 11 proc. Plėsti ūkininkavimą ir toliau dirbti – taip mano tik apie 14 proc. ūkininkų.

Labai svarbus aspektas yra ekologinis ūkininkavimas. ES bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP) vis labiau orientuojama į ekologinį ūkininkavimą, kuris teikia tiek aplinkosauginę, tiek socialinę-ekonominę naudą. Ekologiškai ūkininkaujančių ūkininkų sparčiai daugėjo nuo 2003–2004 m. Daugiausia Lietuvos ekologinių ūkių užsiima mišria gamyba. Skaudvilės seniūnijoje tik vienas ūkininkas užsiima ekologiniu ūkininkavimu. Ankstesniuose tyrimuose neteko sutikti nė vieno. Tai patvirtina prielaidą, kad mūsų valstybėje kol kas mažai dar užsiimama ekologiniu ūkininkavimu. Dabar sertifikuota tik apie 3 tūkst. tokių ūkių.

Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“ apklausė gyventojus, analizuodamas jų požiūrį į kaimo plėtrą jo problemas. 90 proc. apklaustųjų mano, kad vis dėlto turėtų būti skatinamas ekologinis ūkininkavimas. 88 proc. nurodė, kad ūkininkams reikia mokytis kurti verslo planus, investuoti, efektyviau išnaudoti ES paramą. Apie tai, kad žemės ūkio gamyba turėtų užsiimti jaunesni, taip teigė 76 proc. respondentų. 59 proc. pasisakė už tai, kad būtų stambinami ūkiai. Jei ūkininkaujama skurdesnėse žemėse, vertėtų atsisakyti tokios gamybos – mano 53 proc. apklaustųjų (žr.: <http://www.zum.lt>).

Kaimo turizmo plėtra

Stebint ir analizuojant pastarojo dešimtmečio Lietuvos kaimiškoje erdvėje vykstančius ekonominius procesus, pastebėta, kad daugėja užsiimančiųjų ne tik tradicine, bet ir netradicine žemės ūkio veikla. Vienas ryškiausiai populiarėjančių užsiėmimų yra kaimo turizmas. Europos turizmo sektoriuje dirba daugiau nei 8 mln. žmonių. Kaimo turizmo paslaugos sudaro 10–20 proc. Europos turizmo paslaugų. ES kaimo turizmu užsiimančios smulkios ir vidutinės įmonės įdarbina nuo 2 iki 5 žmonių. Lietuvoje kaimo turizmas taip pat laikomas viena perspektyviausių alternatyvių veiklų kaime. Pirmasis kaimo turizmo sodybų katalogas išleistas 1998 m., kuriam tuo metu buvo tik 17 sodybų. 2008 m. duomenimis priskaičiuotos 546 sodybos.

Kaimo turizmas apibūdinamas gana įvairiai. Lietuvos kaimo turizmo specialistai pateikė tokį kaimo turizmo apibrėžimą: „Kaimo turizmas – tai tikslinga rekreacinė atvykusių žmonių veikla kaimo vietovėse bei laikinas gyvenimas kaimo sodyboje“. Turizmas apima darbo atostogas, trumpas savaitgalines išvykas ar vienos dienos keliones, verslo keliones, draugų ar gimių lankymą, taip pat išvykas, susijusias su mokslu, sportu, sveikata ar pan. Į turizmo sąvoką įeina ir žmonių kelionės į kitas šalis. Todėl literatūroje pateikiami ir kiti apibūdinimai. Kaimo turizmas nusakomas kaip kelionė į kaimo vietoves norint pailsėti gamtoje, mai-

tintis natūraliu, šviežiu maistu ir užsiimti tai aplinkai būdinga veikla. Nuo kitų turizmo rūšių jis skiriasi aplinka ir tuo, kad stengiamasi išvengti daugelio miesto gyvenimui būdingų nepatogumų – žmonių minios, triukšmo, užteršto oro, skubos, konservuoto ir apdoroto maisto. Pagrindinis šio turizmo bruožas – miesto aplinka su jai būdingu gyvenimo būdu pakeičiama į kitokią – kaimo aplinką.

Kaimo turizmas – tai verslas, kurio plėtrai reikalingos profesinės, teisinės, psichologinės ir vadybinės žinios ir praktinis pasirėngimas. Sėkmingiausiai dirba tie žmonės, kurie mėgsta savo pasirinktą verslą. Šeimininkas – sodybos akcentas: jis nuolat turi bendrauti su žmonėmis. Jei atvykstantys žmonės jam yra kančia, jo verslui gresia nesėkmė. Sodybos tuo ir skiriasi nuo viešbučių, kad čia turi būti sukuriama jauki aplinka.

Daugelis rekreaciniais ištekliais pasižyminčių vietovių yra mažiau palankiose ūkininkauti žemėse. Jos ypač tinkamos alternatyviosios veiklos – kaimo turizmo plėtrai. KP programoje 2007–2013 m. numatyta daug dėmesio skirti šiai veiklai skatinti siekiant puoselėti kultūros paveldą ir laikytis lietuviškų tradicijų. Siekiant padidinti kaimo turizmo paslaugų įvairovę, skatinama jungti tradicines žemės ūkio veiklas su paslaugomis turistams, pvz., tiekti poilsiautojams šviežius, ūkyje užaugintus produktus, teikti rekreacines paslaugas (vandens sporto, jodinėjimo ir t. t.). Taip kaimo gyventojai galėtų steigti ilgalaikes darbo vietas ir gauti papildomų pajamų. Lietuvos kaimo turizmui ir tradiciniams amatams plėtoti kaimo gyvenamosiose vietovėse 2007–2013 m. skirti 83 mln. eurų: ES skiria 75 proc. šios sumos, o likusią dalį padengia Lietuva – apie 20,6 mln. eurų.

2007–2013 m. kaimo plėtros programos naujovė – stovyklaviečių kūrimas. Ją natūraliai gali sąlygoti rinkos pokyčiai, nes kaimo turizmo sodybomis pasinaudoti išgali ne kiekvienas Lietuvos vartotojas. Be to, stovyklaviečių kūrimui yra didelis rekreacinis potencialas. Tačiau finansavimas šiai veiklai numatytas mažesnis nei kaimo turizmo sodyboms – apie 65 mln. Lt.

Kaimo turizmo sodybose 2008 m., lyginant su 2007 m., ilsėjosi 9,6 proc. daugiau poilsiautojų, tarp jų – 11,2 proc. daugiau Lietuvos gyventojų ir 2,6 proc. mažiau užsieniečių. Dauguma poilsiautojų atvykdavo tik savaitgaliais (žr.: <http://www.stat.gov.lt>).

2007–2008 m. tyrinėta Plungės rajono Platelių seniūnijos kaimo turizmo sodybų veikla. Apklausa parodė, kad pagrindiniai atvykimo į kaimo turizmo sodybas motyvai yra šie:

- pailsėti nuo kitų žmonių, triukšmo, pabūti su šeima, draugais;
- atšvęsti tam tikrą progą;
- pažintinės kelionės tikslas.
- konferencijų, įvairių mokymų, seminarų rengimas.

Klientų motyvacijos supratimas leidžia geriau suvokti jų poreikius ir sukurti atitinkamą produktą. Daugelyje sodybų teikiamos tos pačios paslaugos: apgyvendinimas, maitinimas, skalbimas, lyginimas, organizuojama žvejyba, grybavimas, uogavimas, pasivažinėjimai dviračiais, įrengiamos sporto ir vaikų žaidimo aikštelės ir t. t. Turistai, atvykę pailsėti, pageidauja privatumo ir nori apsigyventi atskiruose poilsio nameliuose.

Kiekviena kaimo turizmo sodyba yra savita, su savo išpuoselėta aplinka ir gamta. Tačiau nepakanka turėti gražią sodybą prie upės, ežero ar miško – reikia būti gana išradingiems norint gerai priimti poilsiautojus į savo šeimos sodybą. Svarbu mokėti bendrauti su klientais, atvykusiais ne tik iš Lietuvos, bet ir iš užsienio šalių. Todėl sodybų šeimininkams būtina mokėti užsienio kalbas, kurių svarbiausia – anglų k. Kaimo turizmo sodyboje, kurioje teko lankytis, buvo tekusi paslaugas užsieniečiams, atvykusiems net iš 26 užsienio šalių. Kitose sodybose šis rodiklis buvo gerokai mažesnis: aptarnauti užsieniečiai, atvykę vidutiniškai iš 5–6 šalių. Labai didelės įtakos renkantis sodybą turi paslaugų kaina. Aukšto komfortiškumo su geru aptarnavimu ir gražiu kraštovaizdžiu sodybų paklausa yra gana didelė. Šios sodybos paprastai būna gausiai apgyvendinamos. Be abejojimo, kiekvienas klientas renkasi poilsiui sodybą pagal turimas pajamas.

Viena svarbiausių kliūčių kaimo turizmo veiklai plėsti – lėšų trūkumas, nes daugumą kaimo turizmo sodybų, kaip paaikškėjo iš jų šeimininkų apklausos, reikia pertvarkyti, patobulinti, pastatyti ir įrengti namelius, vaikų žaidimo aikšteles, sporto aikšteles ir pan. Banko paskolomis ir ES lėšomis sodybų šeimininkai praktiškai nesinaudoja. Žiemą pajamos iš kaimo turizmo – menkos, nes dauguma jų yra nepritaikytos šaltajam metų sezonui. Sodybų šeimininkai patys tuo metu stengiasi išvažiuoti į užsienio šalis pailsėti ir pasisemti patirties, tai pat pasiruošti naujam sezonui. Kai kuriose kaimo turizmo sodybose rengiami įvairūs mokymai, seminarai, todėl jų šeimininkai yra įrengę konferencijų sales.

Kaimo turizmas taip pat teikia socialinę ir kultūrinę naudą. Kontaktai tarp vietinių gyventojų ir turistų liudija apie išaugusią kultūrinio paveldo svarbą, gilesnį gamtos saugos suvokimą, atsiranda tvirtesni tarpusavio ryšiai tarp vietos gyventojų. Kaimo turizmo verslas, palyginus su ūkininkavimu, yra gerokai pranašesnis, nes šis verslas yra sezoninis, sodybų šeimininkai gali pailsėti ne sezono metu ir atitrūkti nuo kasdinių darbų. Ūkininkai dirba visus metus be jokių išėginių ar atostogų. Kita vertus, kaimo turizmo sodybų šeimininkai privalo nuolat bendrauti su žmonėmis, išmanyti bendravimo meną, mokėti užsienio kalbas. Ūkininkams tai nėra būtina sąlyga. Kaimo turizmo verslui reikia gerokai mažiau darbo sąnaudų nei ūkininkavimui.

Išvados

1. Ūkininkavimas nėra vienintelis vyraujantis sektorius Lietuvos ekonomikoje, jis yra svarbus maisto produktų gamintojas.
2. Lietuvoje (tai patvirtina ir Skaudvilės seniūnijos duomenys) susiformavę nedideli žemės plotai. Nemažai ūkininkų (apie 48 proc.) šioje seniūnijoje prie turimos nuosavos žemės ją dar ir nuomoja. Ūkiai smulkūs, susiskaide, nutolę nuo gyvenamosios vietovės, todėl juose dirbti nepatogu ir neefektyvu.
3. Ūkininkams tenka konkuruoti nelygiomis konkurencinėmis sąlygomis, ne visi gauna paramą. Parama dažniau sutelkta į stambių ūkių stiprinimą. Remiantis KPP 2007–2013 m., matyti, kad numatoma parama viduriniajam sluoksniui remti. Nuo 2008 m. smulkieji ūkininkai jau gali pasinaudoti ES parama. Šiai priemonei skirta 103 mln. Lt. Tačiau smulkieji ūkininkai, nors ir turėdami galimybę kreiptis dėl paramos, galės prisitaikyti prie rinkos tik per keletą metų.
4. JAV žemdirbiams teikiama parama skirstoma į 4 grupes: kainų palaikymo, derliaus ribojimų, tiesioginių mokėjimų ir importo kvotų. Be valstybės subsidijų, kurios yra skirtingos, priklausomai nuo auginamų augalų ir atskirų valstijų, žemdirbiai nepajėgtų išsiversti.
5. Atlikti tyrimai patvirtino, kad jaunas žmones mažai domina žemės ūkio veikla. Tokia situacija yra ne tik Lietuvoje, bet ir ES bei JAV.
6. Nagrinėjant ūkininkų būklę ir realias jų ūkininkavimo sąlygas, nustatytas ir perspektyvinis jų požiūris: 79 proc. ūkininkų į perspektyvą žvelgia ne su didžiausiu entuziazmu ir norais tęsti toliau pradėtą ūkininkavimo veiklą.
7. Ūkininkų nuomone, svarbiausios problemos, trukdančios ūkininkauti: žemos žemės ūkio produkcijos supirkimo kainos, pagamintos produkcijos realizavimo problemos, kaime nebėra samdomos darbo jėgos darbams atlikti.
8. Vienas svarbesnių Lietuvos kaimiškoje erdvėje išpopuliarėjusių verslų – kaimo turizmas. Kaimo turizmui ir tradiciniams amatams plėtoti kaimo gyvenamosiose vietovėse 2007–2013 m. skirti 83 mln. eurų. KP programos naujovė – stovyklaviečių kūrimas. Ji natūraliai sąlygota rinkos pokyčių, nes ilsėtis sodybose išgali ne kiekvienas Lietuvos vartotojas.
9. Tyrimai, atlikti Plungės rajono Platelių seniūnijoje, liudija apie pagrindinius atvykimo į kaimo turizmo sodybas motyvus: poilsis, tam tikrų progų šventimas, pažintinės kelionės tikslas, konferencijų, mokymo ir seminarų rengimas.
10. Svarbiausia kliūtis kaimo turizmo veiklai plėtoti – lėšų trūkumas, nes daugelį kaimo turizmo

sodybų būtina patobulinti, pastatyti ir įrengti namelius, vaikų žaidimo aikštes, sporto aikštes. Lėšos reikalingos buitinei įrangai pirkti ir pan. Banko paskolomis ir ES lėšomis sodybų šeiminiškai praktiškai nesinaudoja. Kita svarbi problema turizmui plėtoti – užsienio kalbos nemokėjimas, kuris trukdo sodybų šeiminiškai bendrauti su svečiais iš užsienio šalių.

11. Kaimo turizmo verslas yra sezoninis, todėl žiemą pajamos iš kaimo turizmo yra menkos, nes dauguma sodybų nepritaikytos šaltajam metų sezonui.

Rekomendacijos

1. Ūkininkams būtina daugiau domėtis užsienio šalių ūkininkavimu, semtis europinės patirties. Kol kas yra labai mažai ūkininkų, kuriems teko stažuotis užsienyje ir įgyti žinių.
2. Skatinti ir remti smulkiuosius ūkininkus, sudarant palankias sąlygas veiksmingiau pasinaudoti ES parama, kad jie galėtų ekonomiškai sutvirtėti ir padidintų savo konkurencingumą. Iki šio parama buvo orientuota tik į stambų ūkį.
3. Siekiant pagerinti išsibarsčiusių žemės sklypų kompaktiškumą ir sustambinti žemės valdas, sustiprinti ūkius ir padidinti jų produktyvumą, būtina vykdyti žemės konsolidaciją.
4. Aktyviau turėtų veikti ūkininkų interesus ginančios valstybės institucijos ir visuomeninės organizacijos. Jos turėtų padėti rengti verslo planus ir programas, sudaryti verslo prognozes.
5. Ūkininkai tikisi, kad jų problemas turėtų spręsti ir daugiau jiems padėti valstybė.
6. Sudaryti sąlygas kaimo turizmo sodybų šeiminiškai mokytis užsienio kalbų, įgyti tam tikrų įgūdžių, kurie pagerintų bendravimą su kitų šalių piliečiais.

Literatūra

1. Ališauskas, K. (2006). Ūkininkavimo sąlygos ir Šiaulių regiono problemos. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (6), 5–10. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
2. Astromskienė, A. (2009). Lietuvos kaimo turizmo verslo pokyčiai ir jų priežastys. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 16 (1). Kaunas: Akademija.
3. Dapkus, R. (2008). Žemės konsolidacija kaip vienas esminių kaimiškųjų regionų subalansuotos plėtros veiksnių. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 12 (1). Kaunas: Akademija.
4. Jasaitis, J., Dužinskas, R., Ratkevičienė, V. (2007). Darni žemės ūkio ir kaimo plėtra Lietuvoje. *Lietu-*

va Europos Sąjungoje: laimėjimai ir problemos. Mokslinių straipsnių rinkinys (III) (p. 168–183). Vilnius: VPU.

5. *Lietuvos kaimo raida*. (2005). Vilnius: LAEI.
6. Neversliniai ūkiai. Žemės ūkis. (2008 sausis).
7. Ratkevičienė, V. (2008). Naujausi Lietuvos ūkininkų situacijos pokyčiai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (11), 127–135. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
8. Ratkevičienė, V. (2008). Kaimo situacijos pokyčiai – vienas svarbiausių iššūkių viešojo sektoriaus institucijoms. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (10), 132–143. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
9. Ratkevičienė, V. (2008). Gyvenimo kokybės problema Lietuvos kaime. *Visuomenės darni plėtra: problemos ir perspektyvos*. Mokslinių straipsnių rinkinys (V). Vilnius: VPU.
10. Ratkevičienė, V. (2007). Ūkininkų požiūris į žemės ūkio ir kaimo plėtrą narystės Europos Sąjungoje sąlygomis. *Lietuva Europos Sąjungoje: laimėjimai ir problemos*. Mokslinių straipsnių rinkinys (III). Vilnius: VPU.
11. Ratkevičienė, V. (2005). *Laukuvos ūkininkų gyvenimo ir veiklos sąlygos*. V. Jocys (Red.). Laukuva, I d. Vilnius: Versmė
12. Ratkevičienė, V. (2004). *Smulkių ūkininkų būklė. Socialinės grupės: nepritekliaus žymės*. Straipsnių rinkinys. A. Vosyliūtė (Red.). Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, Lietuvos sociologų draugija.
13. Smulkieji ūkininkai turi galimybę pasinaudoti Europos Sąjungos parama. Žemės ūkio ministerijos informacija. Žemės ūkis. (2009 sausis.)
14. Internetiniai šaltiniai: <http://www.zum.lt>, <http://www.vic.lt>, <http://www.start.pro.lt>

V. Ratkevičienė, J. Bagdanavičius

Situation of Farmers: Case Study in the Districts of Tauragė and Plungė

Summary

The paper presents the current situation of development of farmers' farms in the Lithuanian districts of Tauragė (Skautvilė County) and Plungė (Plateliai County). Our material in this text and main conclusions are based on the analysis of the latest statistical data and scientific literature, as well as on the research into the sociological survey of farmers. The aim of the work is to summarize the researches into the results of agrarian and alternative activities of farmers' farms by revealing the main problems, and to offer some solutions for improving of this activity.

The objectives of this article are the following: to collect information about the current situation in farming; to assess it and to reveal the problems of activities of farms; to review the specific features of rural tourism business; to present recommendations for improvement of the situation in a contemporary Lithuanian village. Essential indicators

and dynamics of farmers' economical activity (number of farmers, average size of farms, their types and specialization, technical provision, evaluation of perspectives, etc.) are highlighted. We analyze the impact of EU support on farmers' farms. Up to now only the large farms were supported. Since 2008 the small farmers have the possibility to use the EU support. But this period of integration will be rather long.

The obstacles to development of the country tourism activity, in homesteaders' opinion, are the following: lack of funds and the problem with communication in foreign language.

Keywords: semi-natural farm, business farm, structural funds, ecological farming, consolidation of lands, rural tourism.